Marea Bazilică Episcopală de la Histria – Una din cele mai mari din peninsula Balcanică

De Conf. univ. dr. George V Grigore

Atunci când te afli pe litoralul românesc și când mergi să vizitezi ruinele cetății antice Histria nu ai voie să ratezi un obiectiv deosebit din acest oraș-cetate antică, respectiv *Marea Bazilică Episcopală*, cea mai mare construcție paleo-creștină descoperită vreodată în Dobrogea și una din cele mai mari din Peninsula Balcanică. Aflată în partea dreaptă a sitului arheologic. în centrul orașului romano-bizantin, aproape de apele lacului Sinoe, cel care în urmă cu două milenii era doar un golf al Pontului Euxin, *Marea Bazilică Episcopală*impresionează prin dimensiuni și astăzi. Scoasă din pulberea miilor de ani cu șpaclul și lopățica de către regretatul profesor Alexandru Suceveanu, cel care în anul 1968 o făcea să „vadă" din nou lumina zilei, Marea Bazilică avea „la vremea ei" nu mai puțin de 60 de metri lungime și 30 lățime și a fost construită foarte probabil după modelul *Catedralei Sfântului Ioandin Efes*. Se știe că a funcționat în secolele V-VI d.Hr, dar există controverse în ceea ce privește data ridicării sale. După unii, Catedrala Histriană a fost ridicată în vremea împăratului Iustinian (527 – 565 d.Hr), cel care a reconstruit orașele pontice, afectate tot mai des de atacurile migratorilor.Cea de a doua teorie spune că Marea Bazilică a fost ridicată mai devreme, în timpul împăratului Anastasius (491-512d.Hr), existând unele dovezi că în perioada de domnie a acestuia, Histria ar fi fost ridicată la rang de episcopie. Marea Bazilică ocupă o suprafață

impresionantă din perimetrul cetății romano-bizantine, aproximativ 2%. Potrivit profesorului Suceveanu, această *Catedrală a Histriei* era fără doar și poate una dintre cele mai mari din întreaga Peninsulă Balcanică. Fotografiile nu pot reda în totalitate măreția acestui lăcaș de cult.Aşezarea de la Histria a fost identificatăîn anul 1868, de către arheologul francez Ernest Dejardins, iar cercetările arheologice propriu-zise au fost demarate abia în anul 1914 de către arheologul Vasile Pârvan.Marea Cetate a Histriei se află „*la o depărtare de 500 de stadii de gura sacră a Istrului*” (după Strabon) şi a fost întemeiată de către coloniştii veniţi din Milet, la mijlocul secolului al VII-lea î.Hr.. Referitor la data de fondare a acesteia, avem două informaţii, conform literaturii antice, prima aparţine unui autor necunoscut, scrisă la sfârşitul secolului al II-lea î.Hr., pe baza unei opere care aparţine geografului Skymnos din Chios (cca.250-180), motiv pentru care este denumit în mod convenţional Pseudo-Skymnos.Acesta relatează următoarele: „*Oraşul Istros şi-a luat numele de la fluviul Istros. L-au întemeiat milesienii, pe vremea când armata sciţilor barbari a trecut în Asia, urmărindu-i pe cimerienii care fugeau din Bosfor*”. Despre acest eveniment s-a crezut mult timp că ar fi avut loc la sfârşitul secolului al VII-lea î.Hr.(aproximativ 630-620 î.Hr.), însă cercetări mai noi au stabilit că invazia sciţilor este mult mai veche, în prima jumătate a secolului al VII-lea î.Hr., astfel, data indicată de Pseudo-Skymnos, poate să fie mai veche sau contemporană cu cea oferită de către Eusebius din Caesarea (260-340 d.Hr).El afirma: „*În anul 657 î.Hr., în timpul celei de-a 33-a Olimpiade, a fost întemeiată cetatea Istros din Pont*”. Astfel, cele două informaţii sunt în cel mai bun caz convergente. La aceste informaţii trebuie să adaugăm că cele mai vechi descoperiri ceramice de la Histria datează din jurul anilor 630-620 î.Hr.Într-un sondaj efectuat în nava de nord a *Basilicii Episcopale* din secolul al VI-lea d.Hr.—sondaj destinat verificării adâncimii fundaţiilor acesteia—s-a putut observa că sub cel

mai vechi nivel de locuire, databil la sfârşitul secolului al VII-lea î.Hr., a fost adus pământ pentru nivelarea stâncii în care se afla material ceramic grecesc rulat din pricina contactului îndelungat cu apa sărată a mării. Aceasta înseamnă că într-un prim moment, poate contemporan cu cele două informaţii menţionate anterior, a existat un loc, care să fi reprezentat într-adevăr prima aşezare grecească de la Histria.Fondată cel mai târziu la jumătatea secolului al VII-lea î.Hr., dar dezoltată urbanistic în câteva decenii, Histria pare să fii avut o perioadă liniştită în primii ei 150 de ani de existenţă, lipsită de confruntări militare, o perioadă propice unor intense schimburi comerciale cu marile metropole sudice.Prima distrugere observată în secvenţa stratigrafică se produce la sfârşitul secolului al VII-lea î.Hr., urmată de o alta, mult mai gravă, la mijlocul secolului al VI-lea în urma campaniei lui Darius I împotriva sciţilor, campanie databilă în anii 514-513 î.Hr. Circumstanţele distrugerii Histriei cu ocazia acestei campanii depind de atitudinea cetăţii faţă de taberele beligerante:aliată cu sciţii şi cu geţii, ea ar fi putut fi distrusă chiar de perşi;aliată cu perşii, în virtutea bunelor relaţii ale metropolei Milet cu aceştia, Histria ar fi putut să cadă victimă revanşei scitice, după eşecul campaniei lui Darius.La Histria, fondatorul milesian (în greacă, *ktistes*) ar fi fost acela care a trasat prima incintă a cetăţii, a fixat locul templului divinităţii principale a cetăţii (numele preotului acesteia, în speţă *Apollo Tămăduitorul*, în greacă *Ietros*-fiind acela care indică anul, de unde calificarea ei drept divinitatea eponimă) şi, în fine, a efectuat primele împărţiri de loturi din teritoriu. Precizând că încă de la fondare trebuie postulată existenţa celor şase triburi (în greacă, *phylai*) milesiene (dintre care sunt atestate, pentru moment, la Histria doar patru:*Aigikoreis, Argadeis, Boreis*şi *Geleontes*), a Sfatului (în greacă, *bulé*) şi a Adunării (în greacă, *demos*sau *ecclesia*), precum şi a magistraţilor supremi (în greacă, *archontes*). Toate acestea pot fi presupuse indiferent de regimul politic din acea vreme, regim despre

care avem o informaţie importantă provenită de la filosoful grec, Aristotel. Astfel, Aristotel povesteşte că la Histria, ca şi la Massalia sau Heracleea, a avut loc o revoluţie, care a dus la schimbarea regimului oligarhic cu unul democratic. Presupunem că de la fondare şi până la amintita revoluţie a funcţionat un regim oligarhic, de identificat poate într-o adevărată dinastie a preoţilor lui *Apollo Tămăduitorul*, după cum, n-ar fi exclus ca şi celelalte preoţii, cum ar fi cele ale lui Zeus, în ipostaza de protector al cetăţii, sau ale Afroditei, să fi fost deţinute tot de familii nobiliare, descendente din primii colonişti (în greacă, *apoikoi*). Procesul de trecere de la un regim oligarhic, la unul democratic a putut fi grăbit și de o influenţă ateniană puternică în bazinul pontic în a doua jumătate a secolului al V-lea î.Hr..Teritoriul agricol era împărţit de către fondator care efectua divizarea lui în loturi (în greacă, *kleroi*). Totalitatea acestora constituia teritoriul propriu-zis al oraşului (în greacă, *chora).*Una din principalele activităţi economice ale Histriei arhaice o constituia activitatea portuară, încă neafectată de procesele geologice care vor duce la progresiva înnisipare a golfului maritim original. Portul a funcţionat încă de la întemeierea cetăţii, fapt demonstrat de imensa cantitate de ceramică grecească de origine micro-asiatică sau corintiană, descoperită în cetate şi în teritoriul adiacent. O dată cu ea, pătrund în cetatea Histriei, vinuri şi uleiuri din cele mai fine din sudul egeo-mediteranean, zona pontică oferind atât de necesarele grâne Greciei continentale.

Ruinele cetăţii, aflate acum pe malul lacului Sinoe, pot fi vizitate şi astăzi. La vremea construirii cetăţii, actualul lac Sinoe era un golf deschis la mare. În prezent, se pot vizita:zidul de apărare, cu turnuri şi bastioane, care închidea de la vest către lacul Sinoe suprafaţa mai mică a orașului roman târziu de circa 7 ha (cuprinzând fosta acropolă a orașului grecesc). Acolo pot fi văzute ruinele conservate ale templelor grecești din zona sacră, străzi pavate și cartiere de locuințe sau ateliere, mai ales

romane, terme, bazilici civile și creștine și, în centrul orașului, una dintre cele mai mari bazilici creștine din regiune, cea datatăîn secolul VI d.Hr.. Așezarea era înconjurată de un puternic zid de apărare (numai partea vestică a zidului cetății avea 10 turnuri și două porți), era alimentată cu apă prin conducte care alimentau și termele construite în epoca romană, străzile erau pavate cu piatră, și poseda atât instituții de educație fizică (gymnasion), cât și cultural-artistice (museion).Necropola, situată în afara orașului antic, cuprinde numeroși tumuli funerari și un număr mic de morminte plane. Cel mai des utilizat rit funerar în perioada construcției tumulilor a fost incinerația.Unii tumuli au patru-cinci metri înălțime, alții sunt mai mici.În centrul movilei sunt morminte unde, lângă mort, sunt depuse vase, în special amfore.Poarta mare a cetății (tip „ghilotină”) era aparată de douămari bastioane. Se poate observa cartierul comercial (tabernae), loc în care se expuneau mărfurile aduse spre comercializare. De asemenea, se întinde pe o arie mare cartierul economic, în care s-au descoperit brutării, ateliere de ceramicăși de prelucrare a metalelor.În partea de est se remarcă amprenta aristocrației locale prin edificiile prezente aici. Amplasate la marginea lacului, acestea erau dotate cu săli de baie, curți interioare, camere pentru provizii, fapt ce dovedește poziția privilegiată a nobilimii. Probabil cea mai frumoasă zonă a cetății este cea a templelor, altarelor și fântânilor sacre din epoca elenistică. Influența romană este observată prin prezența celebrelor băi publice (thermae) alimentate prin intermediul apeductelor care aduceau apa de la aproximativ 30 de km, a turnului închisorii (folosit și ca depozit de armament) și a valurilor de pământ care protejau cetatea de atacurile externe.În Histria au fost bătute primele monede de pe actualul teritoriu al României, și anume emisiunea de monedă proprie în jurul anului 480/475 î.Hr.. Este vorba despre monede de argint turnate care au pe avers simbolul orașului, repezentat de un vultur pe un delfin spre stânga, și legenda ISTRI, încadrate într-un pătrat „incus”, iar pe

revers două capete umane alăturate și inversate. Ulterior, în perioada 450-350 î.Hr., orasul Histria a bătut și monede din bronz. La începutul anilor '20 a fost construit aici primul muzeu arheologic (de sit) de la Histria, în vremea directoratului lui Vasile Pârvan. Din cauza terenului slab, prost ales, în anul 1923 clădirea s-a dărâmat, fiind ulterior demolată definitiv din ordinul directorului *Muzeului Național de Antichități*, Vasile Pârvan.Actualul muzeu a fost înființat în 1982, şi se află în subordinea *Muzeului de Istorie Natională și Arheologie din Constanța*, într-o clădire nouă. În *Muzeul Arheologic*„Histria” sunt expuse piese de arheologie greacă, romană și bizantină, provenind din cercetările de la Histria și din împrejurimi:amfore, inscripții, vase ceramice, sticlă, opaițe, podoabe, basoreliefuri elenistice, documente epigrafice.*Muzeul Cetăţii Histria* a fost recent reabilitat şi modernizat în cadrul proiectului „*Stimularea turismului cultural prin reabilitarea complexului arheologic Histria*”, implementat de către *Consiliul Judeţean Constanţa* şi finanţat prin *Programul Phare*.În data de 13 Februarie 2007, Cetatea Histria a fost înscrisă oficial pe *Lista Patrimoniului European*.

Ruinele*Marii Bazilici Episcopale din Histria*, una din cele mai mari din peninsula Balcanică, își așteaptă vizitatorii pentru a le putea spune poveștile sale, de pe vremea când zidurile de azi formau împreună o mare cetate ce se oglindea într-un frumos golf de mare….

Bibliografie:

1) Alexandru Suceveanu, Mircea Victor Angelescu, Irina Achim – „*Ghid Histria*”, Editura „EX Ponto”, Constanța, 2005;
2) M.V. Angelescu şi Adela Bâltâc – „*Revista Pontica*”, Nr. 35–36, 2002–2003, p. 85–122;

3) Herodot – „*Istorii*” – Vol. 4, Editura Teora, București, 1998, p.89+93;
4) P.Alexandrescu – „*L’aigle et le dauphin.Études d’archéologie pontique”* - București–Paris, 1999, p. 64.

